

Det finns en lag som *Maimonides* nedtecknat: om fienden belägrar en stad och säger till kollektivet där: "lämna ut en av er till oss, annars dödar vi er alla", så har kollektivet inte rätt att ge efter; det finns till för att rädda individen, inte för att offra henne. Varje människa är Guds avbild, om ni föredrar det uttrycket. Varje människa kan frammana *Messias*. Och från Bibelns mest uråldriga texter, till verk av en sådan man som *Buber*, säger traditionen samma sak i denna fråga: det högsta värdet är livet, det konkreta livet . . .

BHL: Hmmm . . . "Livet". . . nja. För min del misstror jag denna uppfattning om "livet". Och jag undrar om inte judendomen är så nyttig just i detta avseende: att den gör oss vaksamma på den diffusa livsdyrkan som finns i de flesta andra världsåskådningar. Huvudtanken i våra heliga skrifter är inte livet utan Lagen. Eller för att vara mer exakt: det är inte livet annat än i den mån det utmärks eller beseglas av Lagens sigill.

EW: Det betydelsefulla är livet som projekt. Livet som ett överskridande. Det betydelsefulla är tanken på en *Messias* vars namn skapats före världens skapelse, men som kastar sin avbild, sitt begär och sin eld fram emot tidens ände. Det betydelsefulla är att vi befinner oss mellan dessa punkter, mellan *Messias* första och sista blick . . . Däri ligger vårt äventyr. Däri ligger äventyret att vara jude.

BHL: Ursäkta mig, men jag vill markera att jag tar avstånd från livsdyrkan, från kulten av livet för dess egen skull. "*Utplåna de heliga lundarna*", säger *Jesaja* – och vad han uttrycker med dessa ord – på ett mycket allmänt sätt – är vår obotliga misstro mot själva idén om "Naturen". Naturen är det onda. Naturen är

barbariet. Judendomen har aldrig vikt sig i den frågan, och som jag ser det är detta just en av kardinalpunkterna i det "judiska äventyr" du nyss talade om.

EW: Naturen är en avgudabild. Men den är inte den enda avgudabilden. Judendomen är, som du mycket väl vet, inte en "religion" i ordets egentliga bemärkelse. Utan snarare en "tradition". En "fostran". Och sägs det inte i den judiska "fostran" att man inte har rätt att göra politik, vetenskap eller konst av religionen – och att man, ifall man gör det, löper den stora risken att blanda heligt och världsligt? Varje lördagskväll ber vi en bön som vi kallar *havdala*, alltså "avskiljandet". Och denna bön börjar med orden "välsignad vare Du, min Gud, som skiljer det helgade från det världsliga . . ."

BHL: Det är en mycket extrem tanke att judendomen inte skulle vara en religion. I dag har man en tendens att tolka återvändandet till judendomen som vi nu upplever som ett av många, många sätt att "åter söka sig mot det heliga". Men det handlar inte alls om det. Och om judendomen står i konflikt med något, så är det just detta heliga, denna helighet, denna diffusa och vaga vidskepelse som vi ständigt matas med. Också detta har *Lévinas* observerat. Han har observerat – och fastslagit – att detta att vara jude innebär att med all sin kraft sträva efter att förvärldsliga världen, att avmystifiera den, att stå emot den böjelse för religiositet som är mänsklighetens naturliga tillstånd. Bibeln är i ordets egentliga mening en ateistisk text. Jag menar alltså en text som inte alls erbjuder religion "därtill", utan som tvärtom strävar efter *minsta möjliga religion*.

EW: Verkligt anmärkningsvärt är t ex att tanken på helighet utgör en svår fråga i våra skrifter. Visst är det tillbörligt att sträva efter att bli ett helgon. Men i ordets egentliga mening finns inga helgon inom judendomen. *Moses* var inte något helgon. *Jeremias* var inte något helgon. *Abraham* var inte något helgon. Alla våra profeter är bräckliga och utsatta varelser med svagheter och futtigheter . . .

BHL: Vem som helst kan egentligen bli profet . . . Det finns en profetisk "funktion", som utan åtskillnad skänker än den ene, än den andre profetens förtjänster och dygder . . .

EW: Profeterna förkastar som regel det "profetiska äventyret". De gör motstånd mot det. De är rädda för det. De ser det som en börda, en belastning. De nära nog *tvungas* av Gud att profetera. Det är enligt min mening en av de vackraste tankarna hos judendomen: föreställningen om att profetian först och främst är ett sår . . .

BHL: Det är också en av de *friaste* föreställningarna inom judendomen. En av dem som mest motsätter sig de moderna villolärorna. Det kan förefalla märkligt, med tanke på de bibliska texternas uråldrighet, men jag tror att Bibelns humanism, dess känsla för det universella, dess ständiga omsorg om etiken liksom dess ontologiska anspråklöshet, är just det som vi i dag behöver för att kunna skapa verkligt antidespotiska filosofier. Judendomen är ett metafysiskt vapen mot totalitarismen.

EW: Jag skulle vilja uttrycka det annorlunda. Det finns ett Högsta Väsen inom judendomen. Ett vördnadsvärt Väsen. Ett Väsen som skänkt oss Lagen. Men det märkliga är att denna lag inte tillhör oss, sedan den väl skänkts oss. Gud har gett den liv, om man så vill. Han har erbjudit mänskligheten den. Men i samma ögonblick undflyr den Honom: det tillkommer människan att tolka den och det tillkommer Gud att underkasta sig den. Är inte detta en mycket stark tanke? Den betonar det som är det skönaste och mest gripande hos människans frihet. Och det är kanske den som gör detta att vara jude till det som det är: något oemotståndligt och sårbart ■

Bernard-Henri Lévy, fransk-judisk filosof och författare, har blivit internationellt uppmärksammas för sin debattbok "Barbari med mänskligt ansikte". Hans roman "Ängel och demon" har i år kommit ut på svenska.

Elie Wiesel författare och 1986 års Fredspristagare. (Översättning: Leif Janzon) Foto: Per Ahlmark

ELIE WIESEL SAMTALAR OM
BÄR ATT VARA

IDAG